

реформування, являє собою сукупність правових норм, прийнятих за різних історичних та економічних умов, певна частина яких відповідає вимогам часу, а інша – застаріла і не може адекватно регулювати процеси управління соціально-економічним розвитком на регіональному рівні.

Література.

1. **Берданова О., Вакуленко В.** Стратегічне планування місцевого розвитку: практичний посібник / Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ : ТОВ «Софія-А», 2012. 88 с.
2. **Диха М.В.** Принципові підходи до визначення стратегії соціально-економічного розвитку держави. Економіка України. 2013. № 2. С. 29-37.
3. **Жаворонкова Г.В., Жаворонков В.О.** Стратегічне управління розвитком регіону. URL : https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=2ahUKEwjo_evxq8PIAhUFQhUIHa4oChgQFjACegQIAhAC&url=http%3A%2F%2Fjrn1.nau.edu.ua%2Findex.php%2FIMV%2Farticle%2Fdownload%2F2872%2F2861&usq=AOvVaw11NKxKOrBpXO9VZSeuoI3B
4. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 р. № 1602–III. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1602-14> (дата звернення: 10.10.2018).
5. **Холоднюк З.В.** Стратегічне управління соціально-економічним розвитком регіону URL : irbis-nbuv.gov.ua

УДК 636.0.082

РІВЕНЬ САМОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОКОМ ТА ЄМНІСТЬ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ МОЛОКА В УКРАЇНІ

MILK SELF-SUPPORT LEVEL AND CAPACITY OF THE DOMESTIC MILK MARKET IN UKRAINE

ХОМЕНКО А.Ю., студент магістратури*

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

Стан розвитку агропромислового комплексу та галузі молочного скотарства впливає на соціальну та економічну стабільність економічної системи. Проведений аналіз показує, що Україна виробляє молока більше, ніж споживає. Рівень самозабезпечення за досліджує мий період (як відношення обсягів виробництва молока до обсягів споживання) складає біля 1,05-1,29. Тобто існує потенціал для експорту молочної продукції. Споживання на рівні 52 % від науково обґрунтованого рівня свідчить про необхідність його збільшення та розвитку ємності внутрішнього ринку молока. На основі аналізу вважаємо, що держава мусить мати довгострокову комплексну програму розвитку молока продуктового сектору. Зокрема, для початку необхідно забезпечити виробництво молока на рівні раціональної норми споживання.

Ключові слова: молочне скотарство, молокопродуктовий сектор, продуктивність корів, баланс молока, ємність ринку.

---

* Науковий керівник – Ткаченко С.С., к.е.н., доцент

The state of development of the agro-industrial complex and the dairy farming industry affects the social and economic stability of the economic system. The analysis shows that Ukraine produces more milk than it consumes. The level of self-sufficiency according to my period studies (as the ratio of milk production to consumption) is about 1.05-1.29. That is, there is potential for the export of dairy products. Consumption at the level of 52 % of the scientifically based level indicates the need for its increase and development of the capacity of the domestic milk market. Based on the analysis, we believe that the state should have a long-term comprehensive program for the development of milk in the food sector. In particular, for starters, it is necessary to ensure milk production at the level of rational consumption standards.

Key words: *dairy farming, dairy-product sector, productiveness, milk balance, milk market.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наприкінці 80-х років минулого століття рівень розвитку агропромислового виробництва був найвищим в історії України. Сільське господарство було багатогалузевим, великотоварним. Активно здійснювались спеціалізація, концентрація і переведення тваринництва на промислову основу. Середній розмір сільськогосподарських підприємств становив 5-6 тис. га. Молочне скотарство перетворилось в високооснащену галузь з передовими технологіями в племінній справі. Сільськогосподарські підприємства оснащувались сучасними засобами виробництва, будувались спеціалізовані корівники. Держава забезпечувала сільськогосподарських виробників висококваліфікованими спеціалістами і значною фінансовою підтримкою. Наразі ситуація катастрофічно змінилась, і в той час, як світовий обсяг виробництва молока невинно зростає, як наслідок підвищення попиту на молоко і молочні продукти, в Україні спостерігається різке скорочення виробництва та споживання такого цінного продукту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективного функціонування молокопродуктового підкомплексу є об'єктом наукових досліджень багатьох науковців. Особливої уваги заслуговують роботи, О.І. Гуророва, Л.Ю. Кучер, Н.І. Шиян, В.В. Антощенкової. Однак, як показує час, проблеми в молокопродуктовому секторі залишаються не вирішеними, а отже, як об'єкт дослідження, галузь молочного скотарства потребує детального дослідження стану та перспектив розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є оцінка рівня самозабезпечення молоком, ємність внутрішнього ринку молока в Україні та виявлення проблем та пошук перспективних шляхів подолання кризового становища галузі молочного скотарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молочне скотарство – найбільш складна галузь сільськогосподарського виробництва. У першу чергу, молоко – це продукт, який швидко псується. Тому головна умова ефективного розвитку молочного скотарства – своєчасна реалізація виробленої продукції. Також, для цієї галузі характерна висока трудоемність та капіталоемність, які обумовлені комплексною механізацією та автоматизацією основних технологічних процесів, але які не можуть повністю замінити використання праці.

За досліджуемий період (1990-2018 роки) в Україні поголів'я корів зменшилось в 4 рази і становило в 2018 році 1926,3 тис. гол. У сільгоспідприємствах поголів'я корів скоротилось аж на 85,2 % порівняно з поголів'ям корів в 1990 році. При цьому майже 76 % поголів'я корів утримується господарствами населення, хоча і поголів'я корів в підсобних господарствах за останні роки значно скоротилось і станом на 2018 рік становить 1458,4 тис. гол, або майже 67 % аналогічного показника 1990 року. Як наслідок, обсяги виробництва молока також зменшились більше ніж в 2 рази і в 2018 році становили 10098,8 тис. т. І лише за рахунок зростання продуктивності корів більш ніж в 2 рази було дещо призупинено темпи падіння обсягів виробництва молока в Україні. Продуктивність корів в сільськогосподарських підприємствах за даними Державної служби статистики України [1] дещо вища ніж в господарствах населення, які виробляють 72,7 % молока.

Дуже важливим показником галузі, який визначає характер і ступінь зміни показників економічної ефективності молочного скотарства є продуктивність тварин. Але ситуація в молочному скотарстві не стабілізується лише шляхом поступового підвищення продуктивності

корів (табл. 1), яка зросла на 55,3 % порівняно з 1990 роком. Адже, для того, щоб досягти обсягів виробництва молока в 1990 році при наявному поголів'ї корів в 2013 році, потрібно збільшити продуктивність корів до рівня 10 тис. кг молока на голову за рік. Оцінка ситуації на ринку молока здійснюється і з погляду поточної кон'юнктури, в основу якої покладено аналіз динаміки зміни обсягів виробництва молока в країні, дослідження попиту на молоко та молокопродукти, рівня конкурентоспроможності галузі молочного скотарства. Велика увага приділяється питанню рівня та динаміки цін світового ринку, оскільки умови світової торгівлі також впливають на його формування [2, с. 75].

За роки незалежності України, поряд зі значним зниженням поголів'я корів в господарствах (майже в чотири рази), виробництво молока зменшилось значно менше – в 2,3 рази. Це відбулося в основному за рахунок зростання продуктивності корів майже в два рази (в 2018 р. – 5242 кг/гол.) (табл. 1), особливого зростання продуктивності досягнуто в сільськогосподарських підприємствах (5899 кг/гол.), які мають значно більше технологічних можливостей для забезпечення умов ефективного молочного скотарства.

Таблиця 1

**Середній річний удій молока від однієї корови по Україні
за 1990, 2000, 2015-2018 роки, кг**

<i>Показник</i>	<i>1990 р.</i>	<i>2000 р.</i>	<i>2015 р.</i>	<i>2016 р.</i>	<i>2017 р.</i>	<i>2018 р.</i>	<i>2018 р. в % до 1990 р.</i>
Господарства всіх категорій	2675	2177	4644	4735	4820	5242	196,0
Сільськогосподарські підприємства	2676	1469	5352	5643	6025	5899	220,4
Господарства населення	2671	2875	4437	4473	4480	5032	188,4

Джерело: розраховано за даними Держслужби статистики України [1; 3]

Особливо важливим в сучасних умовах, для визначення закономірностей розвитку молочного скотарства є якомога повніше відображення особливостей, притаманних об'єкту дослідження [4, с. 62]. Нажаль, на думку численних експертів, обсяги виробництва, переробки та споживання молока в Україні, на які посилаються статистичні дані, значно завищені. Програми підтримки та реформування молочного скотарства в Україні не діють саме через орієнтування не на реальні числа, а на «надуману» статистику.

Дуже важливим показником для забезпечення продовольчої незалежності країни є визначення ємності внутрішнього ринку. Відповідно до Постанови КМУ від 5 грудня 2007 р. (зі змінами) до основних індикаторів, які характеризують стан продовольчої безпеки регіону та держави в цілому відносять ємність внутрішнього ринку, яка розраховується множенням річного середньодушового споживання певного продукту на середньорічну чисельність населення.

Наслідком кризового стану в молочному скотарстві є різке зниження обсягів виробництва та споживання молока і молочної продукції. Багато молочних продуктів пересічним українцям стали просто не «по кишені», враховуючи низьку купівельну спроможність і стрімке зростання цін на готову продукцію. Як свідчать результати розрахунків, наведені в табл.2, у 2018 р. на одного українця було вироблено 238,7 кг молока, що в два рази менше порівняно з 1990 р. (і це при тому, що чисельність населення зменшилась майже на 20 %) та на 37,2 % менше від раціональної норми споживання молока. З року в рік цей показник має тенденцію до зниження. Споживали ж українці в 2018 р. в середньому за рік 197,7 кг молока, що на 47 % менше, ніж у 1990 р., або на 48 % менше від раціональної річної норми споживання молока для людини – 380-390 кг. За існуючими цінами молочні продукти за рекомендованими нормами споживання доступні тільки близько 20 % найбільш заможних верств населення (споживають у середньому 355 кг молока або 93,5 % від раціональних фізіологічних норм). Основна частина населення споживає тільки близько 150-170 кг молока й молочних продуктів, майже удвічі нижче раціональної медично-обґрунтованої норми споживання [5, с. 145].

Таблиця 2

Рівень самозабезпечення молоком та ємність
внутрішнього ринку молока в Україні за 1990-2018 роки

Показники	Роки							2018 р. в % до 1990 р.
	1990	2000	2010	2015	2016	2017	2018	
Виробництво молока, тис. т	24508,3	12657,9	11248,5	10615,4	10381,8	10280,5	10064,0	41,1
Середньорічна чисельність населення, тис. чол.	51838,5	49429,8	45962,9	42760,5	42584,5	42386,4	42153,2	81,3
Виробництво молока на 1 особу, кг	472,3	257,4	245,2	247,8	243,8	242,5	238,7	50,5
Рівень виробництва молока і молокопродуктів на 1 особу, у % до РНС	124,0	67,7	64,5	65,2	64,2	63,8	62,8	50,6
Споживання молока на 1 особу, кг	373,2	199,1	206,4	209,9	209,5	200,0	197,7	53,0
Рівень споживання молока і молокопродуктів на 1 особу, у % до РНС	98,2	52,4	54,3	55,2	55,1	52,6	52,0	53,0
Рівень самозабезпечення	1,27	1,29	1,19	1,05	1,16	1,21	1,21	95,3
Ємність внутрішнього ринку молока, тис. т	19346,1	9841,5	9486,7	8975,4	8921,5	8477,3	8333,7	43,1

Примітка. РНС – раціональна норма споживання молока і молочних продуктів, яка складає 380 кг на рік.

Джерело: складено автором за даними Держслужби статистики України [1; 4]

Проведений аналіз показує, що Україна виробляє молока більше, ніж споживає. Рівень самозабезпечення за досліджує мий період (як відношення обсягів виробництва молока до обсягів споживання) складає біля 1,05-1,29. Тобто існує потенціал для експорту молочної продукції. Споживання на рівні 52 % від науково обґрунтованого рівня свідчить про необхідність його збільшення та розвитку ємності внутрішнього ринку молока.

Таблиця 3

Баланс молока та молочних продуктів в Україні за 2000-2018 роки, тис. т.

Показники	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 у % до 2000
Виробництво	12658	13714	11249	11133	10615	10382	10281	10064	79,5
Зміна запасів на кінець року	-394	27	- 11	85	- 41	28	33	74	на 468 тис. т більше
Імпорт	50	112	273	357	78	105	132	180	360,0
Усього ресурсів	13102	13799	11533	11405	10734	10459	10380	10170	77,6
Експорт	1100	1901	956	527	464	434	835	807	73,4
Витрачено на корм	2203	1270	1099	1153	1097	1069	1036	996	45,2
Втрати	10	3	8	14	15	14	13	12	120,0
Фонд споживання	9789	10625	9470	9581	8995	8942	8496	8355	85,4

Джерело: розраховано за даними Держслужби статистики України [1]

Отже, аналізуючи баланс молока та молочних продуктів в Україні за 2000-2018 рік можна констатувати, що фонд споживання скоротився за 18 років майже на 15%, при цьому виробництво молока скоротилося більше ніж на 20%. Більше ніж в два рази менше витрачається молока на корми.

Висновки. Молочне скотарство України, як сировинна база для молокопереробної галузі та складова для забезпечення належного рівня продовольчої безпеки держави, знаходиться в катастрофічному становищі, про що свідчить проведені дослідження.

Враховуючи, що для багатьох українських селян корова була і залишається основною годувальницею сім'ї, необхідність підтримки молочного скотарства, в тому числі і в господарствах населення є наразі першочерговим завданням ефективного державного втручання. При цьому державне регулювання має спиратися на ринкові й адміністративні методи регулювання, маючи прояв у ціновій, бюджетній, податковій, грошово-кредитній, соціальній та екологічній політиках, базуючись на світовому досвіді цих процесів.

Література.

1. Офіційний веб сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. **Шиян Н.І.** Стан ринку молока в регіонах України / **Н.І. Шиян** // *Аграрна економіка*. – 2012. – Т. 5, № 3-4. – С. 128-134.
3. **Антощенко В.В.** Економічна ефективність виробництва та реалізації молока в Україні / **В.В. Антощенко, О.М. Кравченко** // *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. – Х. : ХНТУСГ – № 3 – 2016. – С. 39-44.
4. **Антощенко В.В.** Стан та перспективи розвитку молочного скотарства України / **В.В. Антощенко** // *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Економічні науки*. – Х. : ХНАУ, 2015. – № 1. – С. 90-96.
5. Економічні засади формування прибутковості виробництва молока в аграрних підприємствах: теоретико-прикладний аспект: монографія / **О.І. Гуторов, Л.Ю. Кучер, А.В. Кучер**; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Х. : Точка, 2013. – 490 с.

УДК 351

ЕФЕКТИВНІ СПОСОБИ ПІДВИЩЕННЯ ДОВІРИ ГРОМАДЯН

EFFECTIVE WAYS TO INCREASE CITIZENS' TRUST

ЧЕРНИШ Я.В., студентка магістратури*

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

Створення зручних і доступних умов для отримання приватними особами адміністративних послуг є однією з головних задач, що має вирішуватися органами державної влади та місцевого самоврядування. Адже саме за якістю цих послуг кожен громадянин оцінює турботу держави про нього та рівень поваги до прав і гідності громадянина. Реалізація цієї задачі особливо актуальна для України на сучасному етапі її розвитку, де система надання адміністративних послуг є непрозорою, нераціональною та повільною.

Ключові слова: адміністративні послуги, актуальність, сучасні етапи розвитку, центри надання адміністративних послуг.

The creation of convenient and accessible conditions for private individuals to receive administrative services is one of the main tasks that should be solved by state and local authorities. After all, it is the quality of these services that each citizen evaluates the state's opinion about him and the level of respect for the rights and dignity of the citizen. Implementation of this task is particularly relevant for Ukraine at the present stage of its development, where the system of administrative services is opaque, irrational and slow.

Key words: administrative services, relevance, modern stages of development, centers of administrative services.

* Науковий керівник – Подольська О.В., к.е.н., доцент